

Арістова І.В., Ткаченко В.В.

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДО МІЖНАРОДНИХ
ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ**

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора І.В. Арістової

Київ – 2015

УДК: [342.95:004] (477)

ББК 67.401

А 81

Рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України, протокол № 3 від 24 березня 2015 р.

Рецензенти:

Пилипчук В. Г. - доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України;

Беляков К. І. - доктор юридичних наук, професор

А 81 Інформаційне законодавство України: проблеми адаптації до міжнародних правових стандартів: монографія / І.В. Арістова, В.В. Ткаченко; за заг. ред. Арістової І.В. – К., Редакційно-видавничий центр НУБіП України 2015. - 185 с.

ISBN 978-617-7189-68-7

У монографії висвітлено актуальні проблеми адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобального інформаційного простору. Зокрема, визначено зміст та особливості адаптації інформаційного законодавства, її концептуальні та організаційно-правові засади, з'ясовано перспективи застосування міжнародних інформаційно-правових стандартів під час правового регулювання інформаційних відносин, удосконалення процесу адаптації та розвитку інформаційного законодавства України.

Розраховано на експертів і вчених, фахівців державних органів, науково-педагогічних працівників, юристів-практиків, студентів, аспірантів і докторантів вищих навчальних закладів та усіх, хто цікавиться проблеми національного та міжнародного інформаційного права.

УДК: [342.95:004] (477)

ББК 67.401

ISBN 978-617-7189-68-7

© Арістова І.В., Ткаченко В.В., 2015

© НУБіП УКРАЇНИ, 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНИХ ДЖЕРЕЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	7
1.1. Поняття та види джерел національного права.....	7
1.2. Інформаційне законодавство України як юридичне джерело національного інформаційного права	20
1.3. Міжнародні правові стандарти: поняття, класифікація та роль у формуванні юридичних джерел інформаційного права України.....	39
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	55
2.1. Правова природа адаптації інформаційного законодавства України: зміст та особливості.....	55
2.2. Концептуальні засади адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів в умовах розвитку інформаційного суспільства	79
2.3. Організаційно-правові заходи та правові засоби адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів в умовах розвитку інформаційного суспільства.....	103
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДАПТАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	116
3.1. Міжнародні правові принципи: зміст, роль та значення для інформаційного законодавства України як об'єкта адаптації.....	116
3.2. Напрями подальших наукових досліджень у сфері адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів.....	145
ВИСНОВКИ	161
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	169

ПЕРЕДМОВА

Інформаційна сфера України в сучасних умовах глобалізації розвивається як органічна складова світового інформаційного простору, що знаходить підтвердження в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки». Усвідомлення державою важливості ролі права і національного законодавства в ході розбудови інформаційного суспільства та розвитку міжнародного співробітництва в інформаційній сфері потребує проведення належної інформаційної політики, реалізації низки організаційно-правових та інших заходів. Всесвітні та європейські саміти з проблем становлення і розвитку інформаційного суспільства приділяють цим проблемам велику увагу.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, інформаційних ресурсів, продуктів і послуг призвів до активного розвитку інформаційного права та інформаційного законодавства у багатьох країнах світу. Складна природа інформаційного права та інформаційного законодавства висуває високі вимоги до нормотворчої діяльності в умовах формування і розвитку інформаційного суспільства. Зазначене потребує об'єднання зусиль органів державної влади, інститутів громадянського суспільства та вітчизняної наукової спільноти задля розв'язання важливого завдання щодо розробки спеціальних норм та нормативно-правових актів, які адаптувалися б до відповідних міжнародних правових стандартів в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Розуміючи значення створення теоретико-правового та методологічного фундаменту адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів, юридична наукова спільнота розпочала здійснювати необхідні наукові пошуки. Актуальні проблеми адаптації національного інформаційного законодавства до міжнародних правових стандартів досліджуються лише з кінця XX – початку XXI століття. До цих питань, передусім в контексті євроінтеграції України, зверталися Брижко В.М., Войтович Р.В., Гавердовський А.С., Горян Е.В., Залізняк В.А., Кобзарь Ю.М., Комзюк Л.Т.,

Пархоменко Н.М., Ратушний С.М., Стоєцький О.В., Сухицька Н.В., Трач Ю.В., Шемчушенко Ю.С. та інші вчені.

Водночас, недостатність теоретичних розробок і наявність низки проблемних питань у практиці нормотворення і правозастосуванні актуалізують дослідження проблем адаптації національного інформаційного законодавства до міжнародних правових стандартів в умовах становлення інформаційного суспільства та глобального інформаційного простору.

Науково-теоретичним підґрунтям монографічного дослідження стали праці вітчизняних та іноземних вчених в галузі теорії права, інформаційного, конституційного, адміністративного та міжнародного права, зокрема: С.С.Алексєєва, І. В. Арістової, О. А. Баранова, І. Л. Бачило, К. І. Беякова, В.М. Брижка, М.В. Буроменського, О.Б. Венгерова, Г.В. Виноградової, В.Д. Гавловського, О.О. Городова, М.В. Гуцалука, А.О. Дорошева, О.В. Задорожного, О. В. Зайчука, Р. А. Капюжного, О.М. Кісілевича, Л.П. Коваленко, В.О. Копилова, Б.А. Кормича, Г. М. Красноступ, І.Ю. Крегула, Т.А. Костецької, М.О. Куца, Д.Б. Левіна, І.І. Лукашука, Л.А. Луць, С. М. Ляхівенка, О.О. Макарової, А.І. Марущака, В.С. Нерсесянця, А.М. Новицького, Н.М. Оніщенко, І.В. Панової, В.Г. Пилипчука, М.М. Рассолова, К.М. Рудой, О.Ф. Скакун, М.І. Ставнійчук, Д.М. Третьякова, С.В. Черніченка, В.С. Цимбалука, М.Я. Швеця, Ю.С. Шемчушенка та інших.

Автори монографії ставили за мету на основі всебічного аналізу наявних наукових здобутків, національного законодавства і норм міжнародного права визначити основні напрями адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів в умовах розвитку інформаційного суспільства, її організаційно-правові та концептуальні засади, а також перспективи застосування міжнародних правових стандартів для регулювання інформаційних відносин в Україні. Досягнення вказаної мети потребувало:

1) розробки комплексного підходу дослідження процесу адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів в умовах розвитку інформаційного суспільства;

2) розгляду адаптації національного інформаційного законодавства до міжнародних правових стандартів як процесу, пов'язаного із особливостями взаємодії норм національного інформаційного права з нормами міжнародного інформаційного права, а також з механізмом застосування останніх у сфері внутрішньодержавних інформаційних відносин, який засновано на положеннях теорії імплементації;

3) формування моделі та концептуальних засад адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів та організації дослідження відповідних концептуальних засад, зокрема:

- змісту та особливостей адаптації;
- норм інформаційного законодавства України;
- міжнародних інформаційно-правових стандартів;
- умов розвитку інформаційного суспільства;
- особливостей міжнародного інформаційного права.

Монографія не претендує на остаточну істину і є запрошенням до наступних наукових пошуків. Водночас, її положення та висновки, за нашими оцінками, сприятимуть подальшому розгортанню міжгалузевих досліджень з проблем правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні в умовах глобалізації, а запропоновані практичні рекомендації – удосконаленню національного інформаційного законодавства.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНИХ ДЖЕРЕЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Поняття та види джерел національного права

Передусім вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що у ХХ столітті, «коли проблема прав людини вийшла далеко за межі окремої держави», світова спільнота започаткувала практику створення універсальних міжнародно-правових стандартів для регулювання прав і свобод людини, які знайшли відображення у низці міжнародно-правових актів, «...визначивши ту межу, за яку держава не може виходити...» [1, с. 101, 102]. Множина таких актів включає:

- 1) Загальну декларацію прав людини, прийняту Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) 10 грудня 1948 року [2];
- 2) Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.);
- 3) Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.).

Водночас ці акти становлять Міжнародний білль про права людини, а його норми визнані основоположними для формування національного законодавства, держав, що його ратифікували (до речі, Україна приєдналась до них у 1973 р.). Із прийняттям міжнародно-правових актів з прав людини останні стали об'єктом регулювання не лише окремої держави, а й міжнародного співтовариства: «Якщо певне право людини не отримало конституційного закріплення з боку держави, воно визнається таким на основі міжнародних актів, оскільки пріоритет міжнародного права щодо внутрішньодержавного у сфері прав людини є загальновизнаним принципом міжнародного співтовариства...» [1, с. 101]. З моменту набуття Україною незалежності цю норму закріплено у ст. 9 Конституції України: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, є частиною законодавства України» [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
2. Всеобщая декларация прав человека: Резолюция 217 А (Iii) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://goo.gl/60MEg>
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року : [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://goo.gl/8lmc8>
4. Всемирная встреча на высшем уровне по вопросам информационного общества (г. Женева, 2003 г.). – Тунис, 2005 г. : [Электронный ресурс] / Веб-сайт ООН. – 2012. – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/conferen/wsis/docs.htm>
5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 року // Офіційний вісник України. – 2007. – № 8. – Ст. 273.
6. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015) «Шляхом Європейської інтеграції» / [А. С. Гальчинський, В. М. Гасць С. Г. Бабенко та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
7. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України : Закон України від 1 липня 2010 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
8. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf
9. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2012. – 256 с.
10. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: підруч. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К.: Кондор, 2006. – 477 с.
11. Явич Л. С. Сущность права. Социально-философское понимание генезиса, развития и функционирования юридической формы общественных отношений / Л. С. Явич. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 256 с.
12. Нерсесянц В. С. Право: многообразие определений и единство понятия / В. С. Нерсесянц // Советское государство и право. – 1983. – № 10. – С. 26–35.
13. Нерсесянц В. С. Право – математика свободы / В. С. Нерсесянц. – М.: Юристь, 1996. – 280 с.

14. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 2-е вид. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.

15. Словничок юридичних термінів: навч. посіб.[уклад. В. П. Марчук]. – К.: МАУП, 2003. – 128 с.

16. Хропанюк В. Н. Теория государства и права: учеб. / В. Н. Хропанюк. – 3-е изд., дополн. и испр. – М.: Омега-Л, 2008. – 384 с.

17. Венгеров В. Н. Теория государства и права: учеб. для юрид. ВУЗов / В. Н. Венгеров. – 3-е изд. – М.: Юриспруденция, 2000. – 528 с.

18. Мотовиловкер Е. Я. Теория регулятивного и охранительного права / Е. Я. Мотовиловкер. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. – 136 с.

19. Евдокимов В. А. Украина в условиях глобализации / В. А. Евдокимов // Глобализация, государство, право, XXI век: материалы Московского юрид. форума. – М., 2004. – С. 57–58.

20. Проблемы общей теории права и государства: учеб. [ред. В.С. Нерсесянц]. – М.: НОРМА-ИНФРА, 2002. – 813 с.

21. Общая теория права и государства: учеб. [под ред. В.В. Лазарева]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 520 с.

22. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : дис. доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 / Ірина Василівна Арістова. – Х.: НУВС, 2002. – 476 с.

23. Марченко М. Н. Теория государства и права: учеб. / М. Н. Марченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 648 с.

24. Шершневич Г. Ф. Общая теория права / Г. Ф. Шершневич. – М.: Изд. Бр. Башмаковых, 1911. – 698 с.

25. Котюк В. О. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / В. О. Котюк. – К.: Атіка, 2005. – 592 с.

26. Теорія держави і права : навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.; [за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова]. – К.: Юрінформ, 1995. – 189 с.

27. Абдулаев М. И. Теория государства и права / М. И. Абдулаев. – СПб.: Питер, 2003. – 396 с.

28. Бобровник С. В. Система законодавства України: актуальні проблеми та перспективи розвитку / С. В. Бобровник, О. Л. Богініч. – К.: Наукова думка, 1994. – 121 с.

29. Загальна теорія держави і права / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, О. В. Петришин. – Х.: Право, 2002. – 432 с.

30. Зивс С. Л. Источники права / Л.С. Зивс. – М.: Наука, 1981. – 238 с.

31. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави / П. М. Рабінович. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 210 с.
32. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 220 с.
33. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням недійсними актів державних чи інших органів: Роз'яснення Вищого арбітражного суду від 26 січня 2000 року № 02-5/35: [Електронний ресурс] // Веб-сайт Верховної Ради України. – 2012. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v5_35800-00
34. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10 червня 1997 року № 503: [Електронний ресурс] // Веб-сайт Верховної Ради України. – 2012. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/503/97>
35. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 року: [Електронний ресурс] // Веб-сайт Верховної Ради України. – 2012. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
36. Про виконання рішень і застосування практики Європейського Суду з прав людини: Указ Президента України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV [Електронний ресурс] // Веб-сайт Верховної Ради України. – 2012. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
37. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спиноза [пер.с фр. В. А. Туманова]. – М.: Прогресс, 1988. – 495 с.
38. Арістова І. В. Наука «Інформаційне право» на новому етапі розвитку інформаційного суспільства / І. В. Арістова // Правова інформатика. – 2011. – № 1(29). – С. 3–11.
39. Копылов В. А. Информационное право: учеб. / В. А. Копылов [2-е изд., перераб. и доп]. – М.: Юристь, 2002. – 512 с.
40. Беляков К. І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення. Монографія / К. І. Беляков. – К.: КВІЦ, 2008. – 576с.
41. Брижко В. М. Інформаційне право та правова інформатика у сфері захисту персональних даних: моногр. / В. М. Брижко, М. В. Гуцалюк, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець [за ред. М.Я. Швеця]. – К.: НДЦПІ АПРН України, 2006. – 450 с.
42. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко та ін. ; за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калужного та П. В. Мельника. – К.: Знання, 2004. – 274 с.
43. Бачило И. Л. Информационное право / И. Л. Бачило, В. Н. Лопатин, М. А. Федотов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 789 с.